AUT, L, 2012, p. 115-122

DIN NOU DESPRE DERIVATELE CU PREFIXUL *NE-* ÎN LIRICA LUI TRAIAN DORZ[1]

Florina-Maria BĂCILĂ
(Universitatea de Vest din Timişoara)

The Use of *ne-* Derivatives in Traian Dorz's Poetry Revisited
The objective of the present paper is to examine the special connotations of two atypical derivatives with the prefix *ne-*, *nerăspuns* ('unanswer') and *a necuprinde* ('to unembrace'), highlighting their role in setting the lyrical frame of Traian Dorz's poetry. Traian Dorz is a contemporary Romanian poet, unfortunately understudied, who wrote thousands of poems of mystical insight and numerous volumes of memoirs and religious meditation. The two terms (which are not included in the Romanian language dictionaries, although the structures of the Romanian language theoretically allow for their existence) claim mostly figurative meanings in the contexts that we had identified, which constitutes our point of departure. The analysis of the excerpts where they are used reveals their similarity with other *ne-* derivatives that express an affirmative idea, accompanied by stylistic effects. The creative capacity of the poet does not lie in the number of such derivatives in a particular context, but in the ways he positions them in relation to other elements, often in surprising lexical combinations. Beyond the actualisation of some more or less known meanings, the analysis shows, yet again, that the study of the vocabulary used by a poet represents one of the most adequate means of shedding light on his artistic beliefs, trends and directions, his philosophy of life (in this case – the vision on Divinity), the intensity with which he perceives the world and its unexpected, varied experiences, as well as his original ways of transposing them into poetical images.

Keywords: *derivation, prefix, lexicology, semantics, stylistics, mystical-religious poetry*

În cadrul clasei de afixe ale românei, prefixele de negare formează o categorie aparte, a cărei caracteristică o constituie marcarea opoziţiei negativ / pozitiv. Pe plan morfologic, acestea fac parte din sistemul derivării, iar pe plan semantic – din acela al antonimiei.

De origine slavă, foarte răspândit în toate epocile de dezvoltare a limbii noastre şi în toate stilurile, *ne-* este cel mai frecvent şi mai productiv prefix de negare în română, cu o complexitate semantică demnă de semnalat (motiv pentru care s-a şi bucurat de o atenţie specială din partea

[1] TRAIAN DORZ s-a născut la 25 decembrie 1914, în satul Râturi (azi, Livada Beiuşului), judeţul Bihor. La vârsta de 16 ani, aderă la „Oastea Domnului", mişcare religioasă iniţiată de preotul Iosif Trifa la Sibiu, în 1923, având drept scop renaşterea spirituală „a Bisericii noastre [Ortodoxe – n.n. F.-M.B.] şi saltul calitativ moral, cultural şi social, în Hristos, al poporului nostru" (Dorz 1993: 242). De prin 1933 începe să scrie poezii de factură mistică, pe care le trimite spre publicare la Centrul „Oastei Domnului" din Sibiu. Începând din 1934, Dorz devine colaborator apropiat al preotului Trifa, iar un an mai târziu îi apare primul volum de versuri, intitulat *La Golgota*. Continuă să scrie şi să publice în libertate până la sfârşitul lui 1947, când este arestat de Securitate. Cu foarte puţine întreruperi, a petrecut 17 ani în închisorile comuniste, acuzat fiind pentru apartenenţa sa la mişcarea „Oastea Domnului" (organizaţie ce fusese scoasă în afara legii), pentru activitatea intensă şi bogată în cadrul acesteia, pentru implicarea în coordonarea ei la nivel naţional, pentru scrierea, posesia şi răspândirea de materiale religioase neautorizate. În ciuda condiţiilor de detenţie, a repetatelor arestări, anchete, percheziţii, ameninţări, amenzi etc., Traian Dorz creează sute şi mii de poezii, deschizând lunga serie a *Cântărilor Nemuritoare*; cele mai multe au fost puse pe note şi constituie un veritabil tezaur muzical al asociaţiei „Oastea Domnului", însă ele au ajuns să fie cunoscute şi de către membrii altor confesiuni creştine. În perioada regimului comunist, volumele sale au putut circula (în clandestinitate) numai sub formă dactilografiată sau copiate de mână, iar o parte dintre poezii au văzut lumina tiparului în străinătate, prin bunăvoinţa unor creştini care au apreciat talentul creator, spiritul profund religios şi vocaţia de „misionar laic" a acestui poet român. Traian Dorz a trecut la cele veşnice la 20 iunie 1989, în localitatea natală. După 1990, multe dintre scrierile sale (poezii, memorii sau meditaţii) au fost publicate în ţară, la edituri precum „Oastea Domnului" din Sibiu sau „Traian Dorz" din Simeria.

BDD-A6486 © 2012 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:54:17 UTC)

cercetătorilor[1]), întâlnindu-se, de obicei, la formarea cuplurilor antonimice alcătuite dintr-un termen pozitiv şi unul negativ derivat – mijlocul cel mai des utilizat pentru realizarea antonimiei în limba română, pornind de la aceeaşi rădăcină. *Ne-* fie exprimă negaţia propriu-zisă, opoziţia (totală sau parţială), contrariul (**ne***adevărat*, **ne***lămurit*, **ne***mulţumit* etc.), fie conferă o valoare privativă derivatelor, mai ales în cazul substantivelor abstracte, redând lipsa, absenţa, insuficienţa noţiunii exprimate de bază (**ne***astâmpăr*, **ne***curăţie*, **ne***cuviinţă*, **ne***plăcere*, **ne***somn*, **ne***ştiinţă* etc.) (vezi FCLR II 1978: 164). Funcţia fundamentală a lui *ne-* este deci aceea de a nega conţinutul semantic al bazelor cărora li se ataşează, formând cuvinte cu valoare negativă în raport cu noţiunile pozitive corespunzătoare.

În multe contexte, o calitate a formaţiilor cu prefixul *ne-* n-o reprezintă însă – din punct de vedere stilistic – numai negarea cuvântului de bază, ci ele sunt marcate expresiv şi datorită faptului că, în structura lor, conţin pozitivul din care au fost alcătuite, îl neagă, exprimându-l (vezi Coteanu 1956: 95-96; Diaconescu 1974: 644-645).

Derivatele cu *ne-* aparţin unui număr mare de clase lexico-gramaticale: astfel, potrivit cu structura limbii române, aproape orice substantiv sau adjectiv poate da naştere unui cuvânt nou cu ajutorul prefixului în discuţie; pe lângă aceasta, *ne-* „creează formaţii nestabile care, în corelaţie cu corespondentul pozitiv, alcătuiesc construcţii expresive” (DLRM, s.v.; vezi aceeaşi idee în MDE, s.v.). Aşadar, sub aspect logic, posibilitatea de a crea cuvinte noi prin prefixare cu *ne-* apare teoretic nelimitată[2], întrucât „*conţinutul oricărui termen poate admite logic negarea lui prin simplă absenţă* [subl. aut.].” (Diaconescu 1974: 644).

Marea productivitate a lui *ne-* în română şi complexitatea semantico-stilistică a acestuia permit, îndeosebi în poezia actuală, realizarea unor creaţii personale ad hoc, extrem de sugestive. Ne referim la ataşarea prefixului *ne-* unor substantive concrete sau unor verbe care, în limbajul curent, nu au corespondent antonimic. Din punct de vedere strict lingvistic, fenomenul nu reprezintă o abatere de la regulile generale ale formării cuvintelor, unui anumit lexem putându-i-se adăuga, pentru marcarea negaţiei, prefixul menţionat. De altfel, în lirica modernă, derivatele negative nu au, de cele mai multe ori, un echivalent lexical: aceste antonime, rod al creaţiei poeţilor, sunt întrebuinţate în structuri inedite, se abat de la uz, situându-se dincolo de rigorile normei, pe care autorii le încalcă deliberat pentru a obţine un maximum de efecte expresive, ilustrând disponibilităţile uluitoare ale derivatelor respective.

*

Printre formaţiile cu prefixul negativ *ne-* ocurente în poezia lui Traian Dorz, dar neînregistrate în lucrările lexicografice se numără şi substantivul neutru *nerăspuns*, derivat atipic de la *răspuns*, termen moştenit din lat. *responsum* şi glosat în dicţionare cu sensul de bază ‘ceea ce se spune, se scrie, se comunică celui care întreabă ceva; cuvinte spuse direct, scrise sau transmise printr-un intermediar unei persoane care a întrebat ceva sau care s-a adresat cuiva (într-un mod oarecare)’ şi cu accepţii secundare precum ‘ştire, veste, informaţie’, ‘ripostă, replică, reacţie la afirmaţii, acţiuni, provocări, solicitări etc.’ ş.a. (vezi DLR, MDA, DEX, DLRLC, DLRM, Şăineanu, DU, CADE, MDE, NDU, s.v.; CDER 7098, s.v. *răspunde*). Acest derivat apare o singură dată în lirica dorziană, şi anume în ultima strofă a unei poezii care poate fi considerată o veritabilă artă poetică, înscrisă în rândul celor ce susţin crezul artistic al autorului (ideea refugiului în actul creaţiei – singura reflectare autentică a trăirilor geniului neînţeles –, sacrificiul de sine – imperativ mai ales în vremuri neprielnice –, reiterarea tainei insondabile a iubirii dumnezeieşti şi eterna ei biruinţă care străbate timpul şi spaţiul, în ciuda oricăror oprelişti – atribute reunite, pe de o parte, în persoana lui Hristos-Dumnezeu, Cel ce, în concepţia creştină,

[1] Vezi Băcilă 2011a: 81, nota 5, unde sunt enumerate câteva dintre lucrările de specialitate care abordează – sub diverse aspecte (fonetică, lexicologie, semantică, gramatică, stilistică) – problema derivării cu prefixul *ne-*.

[2] În acest sens, Dominte 2003: 163 arată că, „în limba vorbită, orice cuvânt, în principiu, poate fi derivat cu prefixul *ne-*, luând naştere ceea ce am putea numi «derivate libere»”; cf. şi Noica 1996: 172: „De altfel, în cazul lui *ne-*, nu cuvintele gata făcute sunt vrednice de reţinut, ci *capacitatea* [subl. aut.] prefixului de a face cuvinte, ba chiar de a face tot ce-i place, ca tăgadă, în vorbirea noastră vie.”; *ne-* „neagă tot ce vrei, cu o uşurinţă pe care n-o găseşti lesne în alte limbi, ba dă îmbinări expresive, poate fără echivalent [...]. Căci într-adevăr cu *ne-* te joci de-a negatul în toată împărăţia vorbirii.” (Noica 1996: 173).

BDD-A6486 © 2012 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:54:17 UTC)

a adus, printr-o jertfă supremă, salvarea neamului omenesc, repunându-l în relaţie cu Dumnezeu-Tatăl, şi, pe de altă parte, în caracterul discipolilor Săi din toate veacurile şi din toate locurile, care nu pot avea decât un destin similar): „A cui mai eşti Tu, Dulce Mântuitor Străpuns, / când chemi spre nicăierea şi-aştepţi un *nerăspuns*, / când gheaţa şi sfidarea Ţi-s cuie de oţel? / – Tu mai rămâi a celui ce suferă la fel." (CE 75, *A cui mai eşti?*[1]).

Nu totdeauna însă, prin adăugarea prefixului *ne-*, se neagă toate sensurile pozitivului, aşa că, în versurile citate, *nerăspunsul* presupune nu 'lipsa oricărei reacţii sau atitudini, a oricărui tip de comunicare', nu 'simpla absenţă a vorbelor', ci 'lipsa unui răspuns rostit (sau, eventual, scris)', reacţia tăcută, răspunsul fără cuvinte, tradus prin instaurarea unei linişti nefireşti (în sensul etimologic al termenului) – fapt situat între coordonatele definitorii ale legăturii omului cu Divinitatea, Care cheamă stăruitor la mărturisirea păcatelor, întru restaurare spirituală şi dobândirea Tărâmului Făgăduit, altfel, de neimaginat pentru condiţia umană (vezi *I Corinteni* 2: 9[2]); *nerăspunsul* implică deci un tip aparte de stare de vorbă – consecinţă a provocării unice de a-L urma pe Dumnezeu, încadrabilă ca gest al supunerii necondiţionate faţă de El, în acord cu „tăcerea activă şi lucrătoare" (Ware 2003: 77)[3] (şi în contrast puternic cu „valul lumii" – CDin 110, *Stânca Vieţii*; CL 31, *Pasăre măiastră (III)*; CUit 122, *Cei ce nu cunosc*), pentru a-I putea asculta desluşit Cuvântul (cf. *Ioan* 3: 29). Evident, absenţa rostirii în relaţia cu Creatorul este şi semnalul stării de rugăciune „în cămara de taină a inimii" (Ware 2003: 82; cf. şi Ware 2003: 94-95; *Matei* 6: 6), de pace interioară, de comuniune intimă a credinciosului cu Cerul (vezi Evdokimov 1996: 27; Ware 2003: 83; cf. şi *Galateni* 2: 20; *Romani* 8: 26), „când vorbele aşteptate rămân nespuse" (Le Breton 2001: 81), „emoţia devine covârşitoare obligând vocea să se întrerupă" (Le Breton 2001: 82), iar omul coboară în el însuşi, se retrage în singurătatea sinelui (Ware 2003: 75-77 *passim*), respectând(u-şi) tăcerea gândurilor şi a trăirilor, spre a-L (re)găsi astfel pe Dumnezeu în plinătatea prezenţei Sale şi spre a-I contempla fără întrerupere (în toată curăţia minţii şi a inimii) frumuseţea şi măreţia (Ware 2003: 81); în atari împrejurări, *nerăspunsul* (= *tăcerea*) rămâne, firesc, un exponent incontestabil al intenţiei de comunicare şi nu de suprimare a acesteia[4], iar „[...] cuvântul ziditor se preschimbă în tăcere lucrătoare." (* * * 2002: 6). De remarcat, ca o completare a acestei idei, că, în două dintre poeziile lui Traian Dorz, substantivul *răspuns* intră chiar în relaţie contextuală de antonimie cu *tăcere* (şi nu cu alţi termeni): „Tu-i urmezi durerii / sfânt alin de-ajuns, / Tu-i întorci *Tăcerii* / cel mai nalt *răspuns*." (CNem 112, *Veşnic slavă Ţie*); „Când chip Tu vei lua în noi / mereu mai strălucit, Iisuse, / prin slava cerului de-Apoi / cânta-Ţi-vom laude nespuse. // Căci din belşug vom fi ajuns / s-avem lumină şi putere, / ca şi-n *tăcere*, şi-n *răspuns* / s-avem senin şi mângâiere." (CS 10-11, *Când chip Tu vei lua în noi*); de altfel, Dumnezeu Însuşi a răspuns îndelungatelor rugăciuni ale umanităţii într-un mod neobişnuit, prin întruparea Sa pe pământ: „Astăzi, undeva departe, / unde gându-abia pătrunde, / la a' lumii rugi de veacuri, / *tainic Dumnezeu răspunde*." (CDin 39, *Noaptea Naşterii*).

Substantivul neutru *nerăspuns* apare şi într-unul dintre volumele de memorii ale lui Traian Dorz, intitulat *Istoria unei jertfe*, fiind întrebuinţat cu aceleaşi semnificaţii: „Suferinţa sensibilizează sufletul până la îndumnezeire. Suferinţa îl face pe om părtaş la toată opera mântuitoare a lui Hristos. Suferinţa îl uneşte pe om cu dragostea dureros de mare şi de singură a lui Dumnezeu. Dar dragostea aceasta nu poate fi nici înţeleasă de noi, nici împărtăşită, niciodată, în măsura în care s-ar vrea ea. O, cât de mult această dragoste este suferinţă şi această suferinţă este dragoste! Ea simte că dragostea noastră îi răspunde uneori cu toată capacitatea, cu toată

[1] Spre a nu îngreuna parcurgerea referinţelor bibliografice din cuprinsul lucrării de faţă, am optat pentru notarea, în text, a trimiterilor (cu abrevieri) la volumele (aparţinând lui Traian Dorz) din care au fost selectate secvenţele lirice, urmate de numărul paginii (paginilor) la care se află fragmentul respectiv şi de titlul poeziei.

[2] Trimiterile la textele biblice din lucrarea de faţă conţin titlul cărţii respective, urmat de numărul capitolului şi al versetului la care se face referire.

[3] Cf. MDE, s.v. *răspunde*, unde, printre semnificaţiile înregistrate ale acestui verb, se numără şi 'a da ascultare unei chemări, a se supune'.

[4] Vezi Le Breton 2001: 149: „Tăcerea nu este absenţa sonorităţii, o lume fără freamăt, nemişcată, în care nimic nu se aude.".

BDD-A6486 © 2012 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:54:17 UTC)

puterea şi cu toată căldura ei. Dar acestea toate ne sunt mult prea puţine faţă de mărimea dragostei dumnezeieşti. Aceasta renunţă cu înţelegere la partea pe care nu i-o putem da noi, dar suferă pentru orice părticică la care este silită să renunţe. Orice *nerăspuns* pe măsura ei o doare. Şi aşa este mereu dragostea adevărată: suferinţă. Şi suferinţa adevărată: dragoste." (Dorz 2007: 152-153).

De asemenea, am identificat în lirica dorziană două ocurenţe ale adjectivului-atribut *nerăspuns*, provenit din participiul negativ al verbului *a răspunde* (< lat. *respondere*), cu sensul 'lipsit de reacţie, de replică prin vorbe, gesturi, atitudini; care nu ripostează la acţiuni, provocări, solicitări etc.' (cf. DLR, MDA, DEX, DLRLC, DLRM, MDE, NDU, CDER 7098, s.v. *răspunde*); el se află în imediata apropiere a cuvântului de bază, în structuri simetrice conţinând şi alte formaţii cu prefixul *ne-*, asociate bazelor lor: „Răspunzi în faţa lui Hristos / de orice spin purtat ascuns, / de orice rău din duh ne-scos [sic!], / de orice bine *ne-răspuns* [sic!]." (CNem 110, *Răspunzi în faţa lui Hristos*); „Vine-i vremea fiecui / ca să-şi ia răsplata lui / pentru fiece cuvânt / şi-orice pas de pe pământ, / pentru orice rău făcut, / şi ştiut, şi neştiut, / şi pe faţă, şi-n ascuns, / şi *răspuns*, şi *nerăspuns*, / şi cu faptă, şi cu gând, / şi spunând, şi nespunând" (CUit 108, *Vine-i vremea fiecui*)[1]. În această situaţie, membrii perechilor antonimice se întâlnesc în opoziţie directă, în vecinătăţi contextuale; formaţiile sunt integrate în formule cu sintagme binare, în care derivatele negative se alătură bazei, formând o unitate antonimică expresivă împreună cu termenul pozitiv (vezi Băcilă 2011a: 83).

*

În strânsă legătură cu ceea ce arătam mai sus, un alt derivat de acest tip, ocurent (tot o singură dată) în poezia lui Traian Dorz, însă absent din lucrările lexicografice, este *a necuprinde*: „Dar bucuria-mpărtăşirii / în harul nemaicunoscut / – doar ochii strălucind în lacrimi / mi-o *necuprind* înalt şi mut!" (CDr 131, *M-am bucurat...*). Termenul este format, cu prefixul negativ *ne-*, de la *a cuprinde* (< lat. *comprendere = comprehendere*), glosat în dicţionare (ca verb tranzitiv) astfel: 'a prinde, a apuca ceva de jur împrejur cu mâinile sau cu braţele'; 'a îmbrăţişa'; '(fig.) a îmbrăţişa cu privirea; a vedea; a înţelege, a pricepe, a cunoaşte'; '(fig.) a acoperi din toate părţile; a învălui, a copleşi'; 'a pune stăpânire (pe ceva sau pe cineva); a apuca, a cuceri, a domina, a prinde, a stăpâni (şi fig., când subiectul este reprezentat de diferite stări fizice, psihice sau sufleteşti)' (vezi DA, MDA, DEX, DLRLC, DLRM, CADE, MDE, NDU, s.v.; Şăineanu, DU, s.v. *coprinde*; CDER 2689, s.v. *cuprinde*; pentru etimologia verbului *a cuprinde*, vezi şi CDDE 1447, s.v. *prinde*; PEW 451, s.v. *cuprind*; REW 2106, s.v. *comprēhĕndĕre*). În context, acestui derivat i se alătură o formă neaccentuată (conjunctă) de dativ a pronumelui personal (*mi-*), cu semnificaţie posesivă, „actualizată prin intermediul unei anafore asociative de tip posesiv între cliticul de dativ şi un nominal din structură" (GALR I 2005: 206), în cazul de faţă, substantivul-subiect *ochii*, cu trăsătura semantică [+ Obiect posedat inalienabil].

Este foarte probabil că punctul de plecare pentru formarea verbului *a necuprinde* l-a constituit participiul negativ al lui *a cuprinde*, *necuprins* (folosit şi cu valoare adjectivală: cf. *fericit* – **ne***fericit*, *mulţumit* – **ne***mulţumit* etc.). „Deoarece «adjectivele» fără *ne-* au, în familia lor, verbele corespunzătoare, ele continuă a fi percepute ca participii trecute ale acestora, chiar atunci când funcţiunea lor e pur adjectivală. În consecinţă, compusele negative, deocamdată numai adjective, pot fi interpretate, în anumite condiţii, ca forme participiale. Atâta ajunge, pentru ca verbul, încă neexistent, dar simţit ca temă a adjectivului-participiu, să ia naştere." (Iordan 1943: 201). Argumente în plus în favoarea afirmaţiei anterioare sunt existenţa unei forme negative de supin a acestui verb, reperabilă în poezia dorziană: „Doamne, eşti *de necuprins*" (CDin 149, *Doamne, Dumnezeul nostru*); „poveri *de necuprins*" (CÎnd 83, *Din întuneric*); „Mărire veşnică Răbdării / *de ne-nţeles* şi *necuprins*" (CNem 47, *Mărire veşnică Răbdării*), întrebuinţată inclusiv cu comportament adverbial (în construcţii inversate) şi cu rolul de a reda ideea de superlativ absolut, sugerând că intensitatea maximă este o consecinţă a rarităţii (vezi

[1] Mihăilă 1984: 337 precizează că „substantivele cu prefixul *ne-* au, în marea lor majoritate, un corelat adjectival sau verbal (adică, de la aceeaşi temă, există un adjectiv sau un verb). Cel mai adesea corelatul este format pe terenul limbii române.".

BDD-A6486 © 2012 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:54:17 UTC)

Băcilă 2011b: 74-75): „poţi fi *necuprins de* mare” (CDin 148, *Doamne, Dumnezeul nostru*); „Doamne, Tu eşti mare, *necuprins de* Sfânt” (CP 192, *Psalmul 104*), precum şi utilizarea infinitivului lung substantivizat (cu formă de plural): „ce *necuprinderi* / mai sunt încă de muncit.” (CNem 88, *Luptă-te, dar niciodată*).

Aşadar, în versurile de mai sus, derivatul *a necuprinde*, caracterizat printr-un grad sporit de expresivitate în comparaţie cu structura *nu* + baza *a cuprinde*, sintetizează, cu o forţă de sugestie neobişnuită (într-o propoziţie afirmativă, care exprimă însă un înţeles parţial negativ: ‘nu (mi-o) cuprind integral, nu pot să (mi-o) cuprindă în adevăratul sens al cuvântului’), ideea că bucuria trăită în chip unic de cei credincioşi prin intermediul întâlnirii cu darul nemeritat al lui Dumnezeu – accesibil numai celor ce-şi deschid inimile spre rugăciune şi meditaţie – e indescriptibilă în cuvinte (deşi, în parte, se răsfrânge în plânsul tainic al sufletului aflat în dialog cu Cerul), prin urmare, imposibil de perceput cu ochiul unei firi netransfigurate de lumina divină, extrem de greu de înţeles sau de cunoscut în totalitate chiar şi în rarele clipe de înălţare spirituală; misterul bucuriei din starea de graţie învăluie fiinţa, copleşeşte gândurile şi alungă tenebrele, pune stăpânire asupra trăirilor inimii, într-o conjunctură net superioară aceleia de mulţumire, atunci când credinciosul Îl slăveşte pe Dumnezeu pentru răspunsurile primite la rugăciuni, pentru împlinirea bunelor dorinţe şi biruinţa în impasurile existenţei, pentru cântecul şi dragostea aducătoare de împliniri autentice, pentru elanul tinereţii şi frumuseţea legăturilor lui cu semenii.

În structura strofei citate nu putem să nu remarcăm prezenţa conectorului transfrastic *dar*, cu rolul de a coordona adversativ două enunţuri, de a anunţa, la început de paragraf, „o nouă perspectivă de abordare a temei în discuţie” (GALR II 2005: 730), mai mult, o nouă temă de discurs liric, punând în antiteză mesajul primei părţi a poeziei şi cel al ultimelor versuri, altfel spus, „semnalând o contrazicere [sau o obiecţie – n.n. F.-M.B.] a aşteptărilor sugerate de enunţul sau enunţurile precedente” (GALR II 2005: 730); în definitiv, adevărata fericire a fiinţei umane (la un nivel superior al înţelegerii ei) se află – deşi poate părea paradoxal – în singurătate, în „liniştea lăuntrică a inimii curăţite de orice gând şi de orice imagine” (Ware 2003: 114; cf. şi *Romani* 7: 22; *II Corinteni* 4: 16; *Efeseni* 3: 16), nu în zgomotul lumii din afară, al vieţii cotidiene (necesar a fi redus până la neauzire) ori în înşiruirea inutilă de cuvinte fără rost, ci în reculegere şi meditaţie, în disponibilitatea (prioritară) faţă de conversaţia interioară şi în deschiderea inimii faţă de momentele de har ale ascultării mesajului divin[1]: „Într-o perioadă de inflaţie verbală, care nu face decât să agraveze urâta singurătate, numai omul păcii rugătoare poate să mai vorbească celorlalţi, să arate cuvântul devenit chip, privirea devenită prezenţă. Tăcerea sa va vorbi acolo unde predica nu mai acţionează, misterul său îl va face atent la o revelaţie devenită apropiată, accesibilă.” (Evdokimov 1996: 28). Să nu uităm că, în tradiţia creştină, rugăciunile adresate lui Dumnezeu sau sfinţilor constau, cel mai adesea, în perioade de tăcere neîntrerupte, fiind exprimate în forul interior al credinciosului; comunicarea „tăcută” a acestuia cu Divinitatea, „rugăciunea vie, trăită, a liniştii creatoare” (Ware 2003: 22)[2] îşi au obârşia, aşadar, în tradiţia mistică a creştinismului, „preocupată să găsească unitatea cu Dumnezeu şi conştientă de neputinţa cuvintelor de a numi o experienţă complet străină percepţiei umane.” (Le Breton 2001: 55), iar tăcerea veghetoare (care transfigurează sufletul) devine, în acest fel, „un preludiu al deschiderii spre revelaţie” (Chevalier, Gheerbrant 1995: 343, s.v.

[1] Vezi Le Breton 2001: 185: „Prietenul tăcerii ajunge apropiatul lui Dumnezeu.”; Chevalier, Gheerbrant 1995: 343, s.v. *tăcere*: „Dumnezeu ajunge în sufletul în care domneşte tăcerea.”; cf. şi Le Breton 2001: 186: „Tăcerea este limbajul lui Dumnezeu deoarece conţine în sine toate cuvintele; ea este o rezervă inepuizabilă de sens.”; Ware 2003: 82: tăcerea „nu este un vid negativ, o pauză între două cuvinte, un scurt repaus înainte de a relua vorbirea, ci cu totul pozitivă; o atitudine vie de atenţie, de vigilenţă şi, înainte de toate, de ascultare.” (aceeaşi idee în Ware 2003: 17); Ware 2003: 19: „Adevărata rugăciune interioară este atunci când încetezi să mai vorbeşti şi asculţi vocea fără cuvinte a lui Dumnezeu în adâncul inimii tale”.

[2] Cf. şi Ware 2003: 99: „Rugăciunea în tăcerea lăuntrică nu neagă, ci pune lumea în valoare.”.

BDD-A6486 © 2012 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:54:17 UTC)

tăcere)[1], un veritabil privilegiu de accedere spre înălţimile şi abisurile fiinţei, dar, mai ales, o permanenţă a comuniunii depline cu Dumnezeu (cf. *I Tesaloniceni* 5: 17).

Mai frecvent întrebuinţate – şi, de aceea, mult mai cunoscute – sunt adjectivul *necuprins* (< prefixul *ne-* + *cuprins*), cu sensurile (menţionate în dicţionarele româneşti) 'care nu este sau nu poate fi cuprins între anumite limite (în spaţiu, în timp, în intensitate); nelimitat, nemărginit, nesfârşit, infinit, imens'; 'care nu poate fi cuprins de mintea omenească, fiind mai presus de ea; neînţeles, nepătruns, (înv.) neajuns, necunoscut' (vezi DLR, MDA, DEX, DLRLC, DLRM, MDE, NDU, s.v.), şi substantivul neutru cu aceeaşi formă, considerat a fi poetic (vezi DLRLC, s.v.), cu înţelesurile 'spaţiu, întindere nelimitată; nemărginire, imensitate; infinit' (vezi DLR, MDA, DEX, MDE, NDU, s.v.; CDER 2689, s.v. *cuprinde*) – termeni înrudiţi semantic, care prezintă numeroase ocurenţe în lirica lui Traian Dorz, după cum urmează: 1) adjectivul *necuprins* (cu accepţiile amintite), având funcţie sintactică de atribut adjectival sau de nume predicativ: „şi-n urmă, pe veci *necuprinse*, / lumini străluci-vor" (CÎnd 97, *Mai ţineţi*); „bucurie *necuprinsă*" (CL 53, *Mai departe*); „mărimea-I *necuprinsă*" (CP 282, *Psalmul 145*); „*Necuprinsa*, Veşnica Viaţă" (CA 157, *Cred Într-Unul Dumnezeu*); „largu-i *necuprins*" (CDr 9, *O, iată vine seara!*); „cât de *necuprinsă* e partea Ta de har" (CDr 111, *Eu pot lupta*); „Ce de ceruri *necuprinse*" (CCm 19, *Fericita mea Nădejde*); „*necuprinse* firi" (CCm 59, *La nunta noastră*); „*Necuprinsa* Ta iubire" (CCm 106, *Cât ai Tu mai mult ca alţii*); „hotarul încă *necuprins*" (CCm 118, *Suspinurile Tale*); „*Necuprinsă* Zare" (CCm 196, *Ce-am cuprins din tine?*); „un Nume *Necuprins*" (CNem 6, *Cântări Nemuritoare*); „într-un *necuprins* HRISTOS [subl. aut.]" (CNem 88, *Nesfârşită slavă, Doamne!*); „veşnic *necuprinse*-ntinderi" (CNem 94, *O, cerule-nstelat!*); „marginile-s *necuprinse*" (CNem 148, *Oricât să ascult*); „Hristos, Biruitorul *Necuprins*" (CUrm 133, *Cei ce-au muncit*); „ceruri *necuprinse*" (CVeşn 58, *Mereu mai sus*); „bucuria e-atât de *necuprinsă*" (CS 9, *Sunt stări*); „Sfântu-I Nume *Necuprins*" (CS 61, *Celor ce răzbesc 'nainte*); „Pe-ntinderi *necuprinse*" (CS 100, *Iisuse, niciodată*); „Iisus *necuprins*" (CNoi 47, *Şi vântul şopteşte*); „un număr *necuprins*" (CE 142, *Suntem mult mai mulţi*); „Cântec *necuprins*" (EP 51, *Izvoarele Luminii*); 2) adverbul *necuprins*, format, prin conversiune, de la adjectivul respectiv: „frontul celor care moartea i-a învins / alţii o să-l umple larg şi *necuprins*." (CA 115, *Viitoare valuri*); 3) substantivul *necuprins*, cu sensurile menţionate, ce trimit, aproape fără excepţie, la perspectiva veşniciei, a spaţiului şi timpului infinit, relevată, în lirica dorziană, şi prin alte formaţii cu prefixul *ne-* (vezi Băcilă 2011a: 79-94): „Tu umpli-ntregul *necuprins*" (CÎnd 71, *Iisuse,-adânc Ocean*); „*Necuprinsurile* toate" (CL 147, *Lăudăm pe Domnul nostru*); „pe *necuprinsul* / bolţii cerului senin" (CCm 118, *Prima ploaie*); „nepătruns rămas-a / *Necuprinsul* tot!" (CCm 196, *Ce-am cuprins din tine?*); „*necuprinsul* / nemărginirilor cereşti" (CNem 113, *Ce nalt e, Doamne*); „Tu-mi umpli *necuprinsul*" (CÎnv 86, *Statornică-i blândeţea*); „*Necuprinsul* prietenos" (CVeşn 147, *Aprinsa Domnului iubire*); „în tot *necuprinsul* Firii" (CUit 13, *În pacea serii*); „în tot *necuprinsul* Firii" (CUit 27, *Doamne, eu mereu tot cuget...*); „*Necuprinsul* Nou" (CViit 193, *Iată vremea să se-arate*).

*

După cum se poate observa din cele de mai sus, formaţiile cu prefixul *ne-* cunosc o frecvenţă notabilă în lirica lui Traian Dorz, antrenând (în ocurenţele pe care le-am identificat) mai ales accepţii figurate; însă nu atât în numărul apariţiilor lor în context stă capacitatea creatoare a poetului, cât în poziţia pe care el le-o asigură faţă de alte elemente, în anumite combinaţii lexicale surprinzătoare. Acest lucru dovedeşte, încă o dată, că studiul lexicului unui poet constituie una dintre modalităţile cele mai adecvate pentru a-i înţelege crezul artistic, orientările şi filozofia de viaţă, intensitatea cu care percepe lumea, experienţele neaşteptate de tot felul, precum şi modul lui specific de a le transpune în imagini poetice.

Pe lângă faptul că termeni precum substantivul neutru *nerăspuns* sau verbul *a necuprinde* nu sunt înregistraţi în lucrările lexicografice (deşi, practic, e posibil să existe ca atare), analiza

[1] Vezi Ware 2003: 9: „rugăciunea înseamnă vorbire tainică în har [...], vorbire a sufletului cu Dumnezeu, a lui Dumnezeu cu sufletul nostru şi înălţare către Dumnezeu, împărtăşire în lumina şi iubirea divină.", iar „a te ruga înseamnă a tăcea." (Ware 2003: 19).

BDD-A6486 © 2012 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:54:17 UTC)

fragmentelor în care aceştia apar relevă faptul că ei se înscriu în rândul formaţiilor cu *ne-* ce exprimă, în realitate, o idee afirmativă[1], de cele mai multe ori însoţită de efecte stilistice – în cazul de faţă, semnificaţiile tăcerii în direcţie semantic pozitivă, ca formă specială de dialog, în absenţa căreia comunicarea este de neconceput[2]: „Tăcerea şi vorbirea nu sunt anonime, ambele sunt active şi însemnate, iar discursul nu poate să existe fără legătura lor reciprocă. [...] orice enunţ ia naştere din tăcerea interioară a individului mereu în dialog cu el însuşi." (Le Breton 2001: 20). Iar lirica dorziană, în ansamblul ei, reflectă ideea că rugăciunea autentică este o împletire a trăirilor sacre cu linişt(ir)ea sufletului şi a cugetului, ca năzuinţă a contopirii cu plenitudinea prezenţei lui Dumnezeu: „Toată poezia lui Traian Dorz e ca o rugăciune cu iz liturgic, rostită cu timiditatea penitentului umil, în căutarea obârşiilor sale divine; e ca o revărsare de cer, ca o litanie biblică, ca o prescură de lumină oferită sufletelor dornice de slavă şi de comuniune mistică." (Grossu 2005: 88).

Referinţe bibliografice:

BĂCILĂ, Florina-Maria 2011a: *Substantivul* **nehotar** *în lirica lui Traian Dorz*, in Gheorghe Chivu, Alexandru Gafton, Adina Chirilă (coord.), *Filologie şi bibliologie. Studii*, Timişoara, Editura Universităţii de Vest, p. 79-94.

BĂCILĂ, Florina-Maria 2011b: *Superlativul adjectivelor în volumul* **Locurile noastre sfinte**, *de Traian Dorz*, in „Analele Universităţii de Vest din Timişoara", XLIX, p. 69-81.

CADE = CANDREA, I.-A., ADAMESCU, Gh. [1926-1931]: *Dicţionarul enciclopedic ilustrat*. Partea I: *Dicţionarul limbii române din trecut şi de astăzi*, de I.-A. Candrea. Partea a II-a: *Dicţionarul istoric şi geografic universal*, de Gh. Adamescu, Bucureşti, Editura Cartea Românească.

CDDE = CANDREA, I.-A., DENSUSIANU, Ovid 1914: *Dicţionarul etimologic al limbii române. Elementele latine (***A** – **Putea***)*, Bucureşti, Editura Socec.

CHEVALIER, Jean, GHEERBRANT, Alain 1995: *Dicţionar de simboluri*, volumul 3, *P – Z*, Bucureşti, Editura Artemis.

CDER = CIORĂNESCU, Alexandru 2011: *Dicţionarul etimologic al limbii române*. Ediţie îngrijită şi traducere din limba spaniolă de Tudora Şandru Mehedinţi şi Magdalena Popescu-Marin, Bucureşti, Editura Saeculum I.O.

COTEANU, Ion 1956: *Creaţia lexicală în poezia noastră nouă*, in „Limbă şi literatură", II, p. 89-108.

* * * 2002: *Cuvânt despre linişte. Scrieri ziditoare despre lucrarea mântuitoare*. Traducerea textelor: Pr. Gheorghe Tilea, Pr. Grigorie Teodorescu, Ilie Iliescu, Pr. Mihai Vladimirescu, Gherontie Cruceada, Radu Duma. Ediţie îngrijită, note şi comentarii: Radu Duma, Bucureşti, Editura Herald.

DIACONESCU, Paula 1974: *Concepte moderne în analiza limbii. Implicaţiile lor în analiza stilistică a textului literar*, in „Limbă şi literatură", vol. IV, p. 639-648.

DEX = * * * 1996: *Dicţionarul explicativ al limbii române*, ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic.

DA = * * * 1940: *Dicţionarul limbii române*, tomul I, partea II (*C*), Bucureşti, Tipografia Ziarului „Universul".

DLR = * * * 1971-1975: *Dicţionarul limbii române*, serie nouă, tomul VII, partea 1, litera *N*; tomul IX, litera *R*, Bucureşti, Editura Academiei.

DLRLC = * * * 1955-1957: *Dicţionarul limbii române literare contemporane*, volumul I (*A – C*); volumul al III-lea (*M – R*), Bucureşti, Editura Academiei.

DLRM = * * * 1958: *Dicţionarul limbii române moderne*, Bucureşti, Editura Academiei.

DOMINTE, Constantin 2003: *Negaţia în limba română*, Bucureşti, Editura Fundaţiei *România de Mâine*.

DORZ, Traian 1993: *Hristos, mărturia mea*, Simeria, Editura „Traian Dorz".

DORZ, Traian 2007: *Istoria unei jertfe*, vol. III. *Rugul*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului".

EVDOKIMOV, Paul 1996: *Rugăciunea în Biserica de Răsărit*. Prefaţă de Olivier Clément. Traducere: Carmen Bolocan, Iaşi, Editura Polirom.

GALR I = * * * 2005: *Gramatica limbii române. I. Cuvântul*, Bucureşti, Editura Academiei Române.

GALR II = * * * 2005: *Gramatica limbii române. II. Enunţul*, Bucureşti, Editura Academiei Române.

FCLR II = GRAUR, Al., AVRAM, Mioara (redactori responsabili) 1978: *Formarea cuvintelor în limba română*, volumul al II-lea. *Prefixele*, Bucureşti, Editura Academiei.

GROSSU, Sergiu 2005: *Un vânt de primăvară religioasă. Rânduiala luptei spirituale în mişcarea ortodoxă „Oastea Domnului"*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului".

[1] Ni se pare oportună, în acest sens, următoarea afirmaţie: „E ceva curios în negaţia românească: uneori *nu desfiinţează, ci înfiinţează* [subl. n. – F.-M.B.]." (Noica 1996: 170).

[2] Vezi Le Breton 2001: 27: „Tăcerea este un modulator al comunicării, un dispozitiv de echilibrare"; Le Breton 2001: 56: „Tăcerea este o formă de comunicare".

BDD-A6486 © 2012 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:54:17 UTC)

IORDAN, Iorgu 1943: *Limba română actuală – o gramatică a „greşelilor”*, Iaşi, Institutul de Arte Grafice „Alexandru A. Ţerek, Mîrzescu”.
LE BRETON, David 2001: *Despre tăcere*. Traducere de Constantin Zaharia, Bucureşti, Editura ALL.
REW = MEYER-LÜBKE, W. 1935: *Romanisches Etymologisches Wörterbuch*, 3. vollständig neubearbeitete Auflage, Heidelberg, Carl Winters Universitätsbuchhandlung.
MDE = * * * 1986: *Mic dicţionar enciclopedic*, ediţia a III-a, revăzută şi adăugită, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.
MDA = * * * 2001-2003: *Micul dicţionar academic*, volumul I, literele *A – C*; volumul IV, literele *Pr – Z*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic.
MIHĂILĂ, Ecaterina 1984: *Formaţiile negative cu prefixul* **ne-** *din cadrul grupului nominal în poezia română actuală*, in „Studii şi cercetări lingvistice”, XXXV, nr. 4, p. 333-344.
NOICA, Constantin 1996: *Cuvânt împreună despre rostirea românească*, Bucureşti, Editura Humanitas.
NDU = OPREA, Ioan, PAMFIL, Carmen-Gabriela, RADU, Rodica, ZĂSTROIU, Victoria 2007: *Noul dicţionar universal al limbii române*, ediţia a II-a, Bucureşti – Chişinău, Editura Litera Internaţional.
PEW = PUŞCARIU, Sextil 1975: *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache. Lateinisches Element mit Berücksichtigung aller romanischen Sprachen*, zweite, unveränderte Auflage, Heidelberg, Carl Winter Universitätsverlag.
Şăineanu, DU = ŞĂINEANU, Lazăr [1925]: *Dicţionar universal al limbei române*, ediţia a V-a, revăzută şi adăugită, Craiova, Editura Scrisul Românesc.
WARE, Kallistos 2003: *Rugăciune şi tăcere în spiritualitatea ortodoxă. Puterea Numelui sau despre Rugăciunea lui Iisus. Isihia şi tăcerea în rugăciune*. Cu un cuvânt înainte de Pr. Prof. Dr. Constantin Galeriu şi cu o postfaţă de Maxime Egger, Bucureşti, Editura Christiana.

Au fost citate versuri din următoarele volume:

CA = DORZ, Traian 2006: *Cântarea Anilor*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
CCm = DORZ, Traian 2007: *Cântarea Cântărilor mele*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
CDin = DORZ, Traian 2004: *Cântările Dintâi*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
CDr = DORZ, Traian 2006: *Cântări de Drum*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
CE = DORZ, Traian 2008: *Cântările Eterne*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
CÎnd = DORZ, Traian 2004: *Cântări Îndepărtate*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
CÎnv = DORZ, Traian 2007: *Cântarea Învierii*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
CL = DORZ, Traian 2005: *Cântări Luptătoare*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
CNem = DORZ, Traian 2007: *Cântări Nemuritoare*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
CNoi = DORZ, Traian 2008: *Cântări Noi*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
CP = DORZ, Traian 2005: *Cântările Psalmilor*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
CS = DORZ, Traian 2008: *Cântări de Sus*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
CUit = DORZ, Traian 2008: *Cântări Uitate*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
CUrm = DORZ, Traian 2007: *Cântările din Urmă*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
CVeşn = DORZ, Traian 2007: *Cântarea Veşniciei*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
CViit = DORZ, Traian 2008: *Cântarea Viitoare*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
EP = DORZ, Traian 2010: *Eternele poeme*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.

BDD-A6486 © 2012 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:54:17 UTC)